

Stembrowicz, Kazimierz

"Posolskaja kniga po swjazjam Rossii s Angliem 1613-1614 gg.", pod red. W. I. Baganowa, podgotowka teksta N. M. Rogożin, Moskwa 1979 : [recenzja]

Przegląd Historyczny 72/2, 361-362

1981

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych, tworzonej przez Muzeum Historii Polski w Warszawie w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został opracowany do udostępnienia w Internecie dzięki wsparciu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach dofinansowania działalności upowszechniającej naukę.

„Latopisu nikonowskiego” oraz ustalił datację wykonania najsłynniejszego latopisu ilustrowanego, tzw. „Licewego swoda” I. Groźnego. Ustalenia te tym bardziej zasługują na uwagę, bowiem powyższe bardzo istotne w historii Rosji XVI wieku fakty były już od ponad dwustu lat przedmiotem rozważań historyków. Przy okazji realizacji swoich celów badawczych autor dokonał wielu innych ustaleń naukowych w dziedzinie kultury piśmienniczej Rosji tego okresu.

Pierwsza redakcja „Latopisu nikonowskiego” powstała w moskiewskim skryptorium metropolitarnej w latach 1526—1530. Jej autorem (redaktorem) był metropolita moskiewski Daniel. Przedstawione zostały źródła kroniki, cel jej napisania, osoba autora, działalność pisarska środowiska intelektualnego katedry metropolitarnej w tym czasie.

„Licewyj swod”, zawierający ponad 16 tysięcy miniatur został wykonany w carskim skryptorium w Aleksandrowskiej Słobodzie w latach 1568—1576. Tak jak wiele innych kronik powstał w oparciu o „Latopis nikonowski”. W ostatnich dwóch tomach (nieskończonego zresztą latopisu) znajdują się liczne poprawki tekstu zmieniające wykład dziejów Rosji za panowania Groźnego. Nie dokonał ich jednak, jak dotąd sądziło wielu badaczy, sam car.

Monografia B. M. Kłossa stanowi pracę, z którą powinien się zapoznać badacz historii Rosji XVI—XVII wieku. Zwięzłość narracji i jasność wywodów (szczególnie przy przeprowadzaniu analiz tekstologicznych i paleograficznych) jest dodatkowym sukcesem autora.

K. S.

Posolskaja kniga po swjazam Rossii s Anglije 1613—1614 gg., pod red. W. I. Buganowa, podgotówka teksta N. M. Rogożin, Instytut Istorii SSSR AN SSSR, Moskwa 1979, s. 244.

Tzw. księgi poselskie są cennym źródłem do historii stosunków politycznych Rosji z innymi państwami. Oprócz informacji dotyczących kontaktów międzypaństwowych, dyplomacji, ceremoniałów poselskich i dworskich zawierają również wiele szczegółów z dziedziny gospodarki, kultury, obyczajowości. Wartość ich jako źródła dodatkowo podnosi fakt, że często tylko na kartach ksiąg zachowała się treść utraconych, ważnych dokumentów powstałych w Prikazie Poselskim. Dla okresu od końca XV do początku XVIII wieku znanych jest 766 ksiąg, z których tylko niewielka część stała się przedmiotem publikacji. Dotychczasowe wydania nie zawierają zresztą wszystkich materiałów stanowiących treść danej księgi, ponieważ wydawcy na ogół ograniczali się do publikowania najważniejszych ich zdaniem dokumentów określonego poselstwa, przede wszystkim raportów posłów, tzw. *statejnych spiskow*. Pomimo długiej już tradycji studiów nad księgami poselskimi brak dotąd w literaturze ich wszechstronnej oceny jako źródła historycznego.

Dzięki zachowaniu się w archiwum Prikazu Poselskiego materiałów dotyczących poselstwa A. I. Zjuzina i A. G. Witowtowa do Anglii w 1613—1614 r. wydawca mógł nie tylko precyzyjnie opublikować pełny tekst księgi, ale i przedstawić sam proces jej powstawania. Zredagowano ją zaraz po powrocie poselstwa do Rosji na podstawie dokumentów prikazu i materiałów przywiezionych przez posłów. Twórcami księgi byli diacy prikazu z jego ówczesnym kierownikiem P. A. Tretjakowem, głównym redaktorem rękopisu.

Poselstwo do Anglii było jednym z wielu wysłanych w tym samym mniej więcej czasie przez Rosję do dworów europejskich i azjatyckich. Celem poselstw było powiadomienie władców o wstąpieniu na tron carski Michała Romanowa i zakończeniu „smuty” oraz poinformowanie o wewnętrznej i zewnętrznej sytuacji Rosji. Posłom skierowanym do Anglii postawiono zadanie wynegocjowania jak

największego wsparcia finansowego, dyplomatycznego i militarnego przeciwko Polsce i Szwecji. Zjuzina i Witowtowa wyposażono w drobiazgowo instrukcje zawierające w zależności od pytań strony angielskiej różne, obszernie i lakoniczne wersje wykładu, charakteru i przebiegu „smuty” oraz jej poszczególnych epizodów (głównie starć z Zygmuntem III). Materiały księgi zawierają również wiele różnorodnych informacji: o handlu angielsko-rosyjskim, najemnikach obcych w służbie rosyjskiej, wywiadzie dyplomatycznym Rosji, poddanych rosyjskich posłanych jeszcze przez B. Godunowa na naukę języków do Anglii, obrazie państwa angielskiego w oczach posłów rosyjskich i in.

Księga składa się z dwóch nierównych objętościowo części. W pierwszej znajdują się materiały opracowane przez urzędników Prikazu Poselskiego do prowadzenia rozmów na dworze angielskim wraz z oficjalnymi dokumentami i korespondencją powstałą w trakcie trwania poselstwa. Drugą stanowi część raportu Zjuzina i Witowtowa (całość nie zachowała się).

Opublikowana księga poselska zaopatrzona jest w indeksy nazwisk i geograficzny. Właściwy tekst poprzedza rzeczowy, chociaż nie wyczerpujący wszystkich problemów badania tego typu źródła, artykuł wydawcy. Należy żałować, że tak cenne (m.in. dla historii Polski), sumiennie opracowane źródło wydano techniką offsetową i to w niewielkim nakładzie 300(!) egzemplarzy.

K. S.

A. G. Mankow, *Ułożenie 1649 goda. Kodeks feodalnego prawa Rosji*, Izdatielstwo „Nauka”, Leningrad 1980, s. 272.

Celem A. G. Mankowa było wypełnienie luki w historiografii radzieckiej, która do tej pory nie dała solidnej monografii Ułożenia soborowego 1649 roku. Autor przedstawił historię badań kodeksu (pomiął jednak prawie zupełnie historiografię powszechną), wyjaśnił przyczyny i warunki jego powstania oraz na podstawie norm Ułożenia dał obraz gospodarczej, społecznej, politycznej i prawnej struktury społeczeństwa Rosji w połowie XVII wieku. Zwrócił także uwagę na fakt braku dotąd poprawnego naukowo wydania kodeksu.

Z powodu niezachowania się archiwum komisji opracowującej Ułożenie od dawna utrudniona jest dyskusja na temat jego źródeł prawnych. Autor przychyliła się do stanowiska, według którego nie negując wpływów obcych na treść kodeksu, należy szukać podstawowych inspiracji w rosyjskim ustawodawstwie pierwszej połowy XVII wieku i rodzimej tradycji prawnej. Autor podkreśla, że Ułożenie było pierwszym rosyjskim zbiorem praw, który został wydrukowany (już w 1649 r.). Szybka sprzedaż świadczyła o dużym zapotrzebowaniu społecznym. Odtąd przepisy prawne przestały być znane tylko urzędnikom.

W zasadniczej partii pracy przedstawił autor strukturę społeczno-ekonomiczną społeczeństwa (wotczynnicy, pomieszczycy, chłopci, chołopi, ludność miejska), ustrój polityczny państwa (władza carska, Duma bojarska, sobory ziemskie, prikazy, władza prowincjonalna, wojsko, Kościół) oraz system prawa i sądownictwa.

Książka posiada indeks osobowy (lekturę utrudnia jednak brak indeksu rzeczowego) i słowniczek terminów Ułożenia występujących w tekście.

K. S.

Zygmunt Kruszelnicki, *Historiografia sztuki Gdańska i Pomorza*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich — Wydawnictwo, Wrocław — Warszawa — Kraków — Gdańsk 1980, s. 88.

W pracy znajdujemy omówienie piśmiennictwa dotyczącego szeroko pojętej twórczości artystycznej regionu gdańskiego, tzn. Gdańska i obszaru nawiązującego do historycznego województwa pomorskiego powstałego w 1466 r. Autor